

OSMANLI'DA KADINA ŞİDDET- GALATA ÖRNEĞİ

Mustafa AKBEL*

Özet

Osmanlı Devleti'nde vatandaşların sorunlarının çözüldüğü yer mahkemeler olmuştur. Mahkemelerde tutulan kayıtlar hukuk, adalet, ahlak, düzen ve bozukluk ile ilgili bilgi veren önemli kaynaklardır. Mahkemeye her türlü yerel sorunlar gelmiş ve bu sorunlar çözülmeye çalışılmıştır. Osmanlı Devleti döneminde tutulan defterler, kayıtlar ve belgelerde o dönem insanların günlük yaşamı ile ilgili azımsanamayacak miktarda veriler bulunmaktadır. Osmanlı Devleti, kendine bağlı olan en küçük kazaya dahi bir kadı göndererek oradaki her türlü olayı kayıt altına aldırılmıştır. Bu mahkemelerin günlük kayıtları, toplumu meydana getiren ferdlerin hayatları hakkında ayrıntıya inmemize olanak sağlamaktadır.

Kayıtlar arasında kadınlara karşı uygulanan şiddet olayları ile ilgili örnekler bulmak mümkündür. Kadınlar eşlerinin kötü muamelesi, dayak vb. ile karşı karşıya kaldıklarında ya baba evlerine gitmişler ya da mahkemeye müracaat etmişlerdir. Bu müracaatlar sakinler hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Bu çalışmamızda, Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'un üç büyük kazasından birisi olan Galata'da yaşayan Müslim ve gayrimüslim kadınlar hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmanın amacı, Galata'da 1718-1730 yılları arasında şer'iyye mahkemesine yansıyan örneklerin yanında arşiv kaynaklarını temel alarak kadına yönelik şiddet olayları üzerinde değerlendirmede bulunmaktadır. Bu değerlendirmeler bazı yorumlamalar ile zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Osmanlı, Galata, Kadın, Mahkeme, Şiddet.*

2002, s. 77-78.. 1995, s. 249-251. 2014, s. 390, Mehmet İpşirli, "Ehl-i Örf", DİA, Cilt 10, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, İstanbul 1994, s.519-520, Akdağ, Mustafa, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası "Celali İsyanları"*, Cem Yayınevi, İstanbul Okulu Yayınları, Ankara 2002, s. 52-53; M. Akif Aydın, *Osmanlı Devletinde Hukuk ve Adalet*, Klasik Yayınları, İstanbul* Dr., Celal Bayar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

The Violence Against of Women in the Ottoman- Example of Galata

Abstract

Courts have been the place where problems of the citizens were solved in the Ottoman Empire. Records of the courts are important sources which give information about law, justice, morality, order and disorder. All kinds of local problems had come to the court of and these issues had been tried to be solved. The Ottoman sent a judge even if the smallest district it ruled for registering each event that occurred. The Ottoman Empire, which itself is connected to even the smallest accident sent a woman out there care about any incident is recorded. The daily records of the courts provide important information about lives of individuals that constitutes the community.

Examples can be found about the violence against women among the records. Women would either go to their families or the court when they were mistreated. These applications give detailed information about the residents. We give information about Muslim and non-Muslim women lived on Galata, which is the one of the major region of the capital city of Ottoman. The aim of this study is to consider on the violence against women on the basis of archival sources besides the examples reflected to the Sharia court in Galata between the years 1718-1730. This assessment has been tried to be enriched with some interpretations.

Keywords: *Ottoman, Galata, Women, Court, Violence.*

Giriş

Türkiye kamuoyunda son zamanlarda en sık konuşulan konulardan birini kadına yönelik şiddet konusudur. Bu konu üzerinde makale, kitap ve görsel yayınlar gibi çok sayıda argüman ortaya konulmaktadır. Devlet yaptığı hukuki düzenlemeler ile şiddetin önüne geçmeye çalışmaktadır. Şiddet tabi olarak bugünün sorunlarından biri olmamış, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren olagelmış durumlardan biridir. Bu çalışmada, mahkeme kayıtları ışığında Osmanlı'da belli bir zaman ve yerde olan kadına vurma, darp, tehdit gibi konular üzerinde durulmuştur.

Şiddet olayları Galata'da erkekler arasında belki de olağan bir şeydi. Bazı mahkeme kayıtlarında birbirlerine karşı yapmış oldukları vurma, yakasını çekme, yaralama gibi vakalar yer almıştır. İncelenen mahkeme kayıtlarında sürgün, teşhir (teşhir mi) ve cezalar ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Kayıtlarda kadına yönelik olarak çeşitli şiddet olayları yer almaktadır. Bu tür davalar hem Müslim ve hem de gayrimüslimler arasında vuku bulmuştur.

Osmanlı'da Kadına Şiddet- Galata Örneği

Mahkemenin görevlerinden biri de toplumda huzuru sağlamaktır. Hiçbir sanık, kadının yazılı hükmü olmadan cezalandıramazdı. Hükümleri yerine getirme ancak “bey”¹ sıfatı taşıyanların hakkıydı; fakat bu konuda Kadı'nın hükmü olmalıydı, yoksa en küçük para cezasını dahi alamazlardı. Yasa, sultanın buyruğu üzerine bir ceza için gelmiş kapıkullarının dahi, sanığı kadının huzuruna çıkarıp davasının görülmesini gerektirirdi.²

Kadının görevlerinden biri de bir haksızlığa uğramış ve fiziksel olarak şiddette maruz kalmış bulunan kişinin hakkını savunmaktır. Kadı'nın buradaki görevi suçluyu tespit etmektir, suçun cezasının verilmesi yönetimin göreviydi.³ Kadı, askeri veya güvenlikten sorumlu kişilerin işlediği ciddi adaletsizliği, kendisi vaktinde mani olamadığı takdirde, merkezî hükümete bildirmeye yetkili olmakla kalmayıp, bu hususta kesin emre muhatap olan kişiydi. Osmanlı müesseselerinin bozulmasına kadar bu sistem, bazı idarecilerin zulmüne başarılı bir şekilde mani olmuştur. Kadılar bu vazifeyi, sanığı mahkemelerinde yargılayarak icra etmiştir; sanığı suçlu bulduklarında, onu cezalandırmaları için hükümet idarecilerine yetki veren bir belge (hüccet-i şer'iyye) çıkarmışlardır.⁴ Osmanlı'da, gözlemciler genel olarak hukukun üstün tutulduğunu ve suçlunun ekseriyetle cezalandırıldığını belirtmektedir.⁵

Toplumsal düzenin sağlanması Osmanlı Devleti'nde yönetimin önemseydiği olgulardan biriydi. Bu düzenin sağlanmasında şiddetin cezalandırılması ve adaletin sağlanması gerekmektedir. Galatalılar işledikleri bir suçtan dolayı ne tür bir ceza görürlerdi? Ne gibi bir uygulamaya tâbî tutulurlardı? Bunlara cevap vermek zordur; çünkü incelenen belgelerde verilen cezalar ile ilgili olarak herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu yetki genel olarak yürütmenin görevi olduğundan dolayı cezalar hakkında bir veri bulunmamaktadır.

Kanunnamelerde ceza ile ilgili bilgiler mevcuttur. İşlenmiş olan suçun konusuna göre cezası belirlenmiştir. Örneğin, adam öldürmenin, yaralamanın,

1 Devletin yönetiminde yer alan üst kesim yöneticilerine verilen isimdir. Orhan F. Köprülü, “Bey”, DİA, Cilt 6, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, İstanbul 1992, s. 11-12.

2 İnalçık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ*, Çev: Ruşen Sezer, YKY, 10. Baskı, İstanbul 2008. s. 81.

³ Uriel Heyd, *Studies in Oil Ottoman Original Law*, Ed. V.L. Menage, Oxford University Press, 1973, s.303

4 Uriel Heyd, *Türk Hukuk ve Kültür Tarihi Üzerine Makaleler*, Çev: Ferhat Koca, Ankara

5 Heyd, *Türk Hukuk...*,s. 63.

baskı veya şiddetin cezası ilgili bölümlerde belirtilmiştir.⁶ Mahkeme kayıtlarında kadına şiddet ile ilgili bazı belgeler bulunmaktadır. Bu aslında günümüzde genelde “boşanmak isteyen karısını bıçakladı, eşinin yüzünü tanınmayacak hale getirdi, sokak ortasında karısını dövdü, eşini döverek öldürdü, eşinin kafasına balta ile vurarak öldürdü, eşini boğarak öldürdü...” tarzında olaylar olmuştur. Bu konuda ortaya konulmaya çalışılan kadına yönelik olan şiddetin boyutları ve bunların ele alınış tarzı ile ilgili olacaktır. İncelemesi yapılan 1718-1730 yılları arasındaki şer’iyye mahkeme kayıtlarında yer alan 10⁷ defter içerisinde kadına yönelik şiddet olaylarından örneklerin yanında, arşiv kaynaklarına da yer verilmiştir. Bunun yanında konu üzerinde yapılmış çalışmalar ile de desteklenmiştir.

I. KADINA ŞİDDET

Mekân olarak seçilmiş olan Galata Müslim-gayrimüslimlerin beraber yaşadığı ve Osmanlının çok kültürlü yapısını gösteren önemli bölgelerden biridir. Kaza aynı zamanda ticaret merkezi, tersane ve Tophane-i Amire’nin bulunmasından dolayı pek çok grubu içerisinde barındırmaktaydı. Mahkeme kayıtlarına bu zenginlik pek yansımaya da bazı davalara rastlamak mümkündür.⁸ Suç ve şiddet Osmanlı kırsalında olduğu kadar büyük şehirlerde de meydana gelmiştir. Osmanlı başkenti göreceli olarak güvenli görünse de, bu gerçekte böyle olmamıştır. Modern dönem boyunca ekonomik bozukluklar sonucunda şiddette artmıştır. 1720 yılında şiddet ve yaralamadan dolayı İstanbul’da %20 oranında tutuklamalar olmuştur.⁹

Kadına yapılan şiddet olaylarından ilki ve belki de en ağır olanı Fatma’nın başına gelen olay olmuştur. Galata’ya bağlı Emekyemez Mahallesi’nde oturan Fatma’nın babası Mustafa b. Hüseyin’in evine giden Kadı Mevlana Süleyman Efendi’ye, babası şahitlerin huzurunda, 26 gün önce vefat etmiş olan kızı Fatma’nın vefat sebebi olarak şunları söylemiştir: Yirmi

6 Bu konularda ayrıntılı bilgi için bkz., Heyd, *Studies in Oil Ottoman Original Law...*, s. 290-303; Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 9 Cilt, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul

7 Galata Şer’iyye Sicili Defterleri, 244,245, 250, 253, 256, 259, 266, 267, 270, 272.

8 Kadınların hak arama adetleri ile ilgili bkz., Fariba Zarinebaf- Shahr, “Ottoman Women and Tradition of Seeking Justice in the Eighteenth Century”, Ed. Madeline C. Zilfi, *Women in the Ottoman Empire: Middle Eastern Women in the Early Modern Era*, New York 1997, s. 253-264.

9 Fariba Zarinebaf, *Crime and Punishment in Istanbul 1700–1800*, University Of California Press, California 2010. s. 113.

altı gün önce İstanbul'da Kantarcılar içinde menzilinde iken, kocası Abdurrahman b. Abdullah'ın odun ile vücuduna vurup yara bere etmiştir. Bu yara ve berelerden dolayı Fatma'nın vefat ettiğini söylemekte ve bunun ile ilgili olarak incelemenin yapılmasını kadından istemektedir. Evde bulunan Fatma'nın kardeşi İbrahim ve Fatma bt. İsmail, Hamire bt. Mensur, Zeyneb bt. Ahmed ve Aişe bt. Ahmed adındaki kadınlar da Fatma'nın vücudunda vurmaktan dolayı, yara ve morlukların olduğunu ve bundan dolayı vefat ettiğini birbirlerine haber verdiklerini söylemektedirler.¹⁰

Davadan anlaşıldığı üzere bir suçlamanın olduğu ve bunun şahitlendirildiği söylenebilir. Bu sadece davanın görünen kısmı olur. Fatma'nın vefatı ile ilgili belge ele alındığında Galata mahkemesinde bir suçun nasıl soruşturulduğu ile ilgili de bilgi verilmektedir.

Fatma'ya kocasının uyguladığı şiddetin nerede ve ne ile yapıldığı hakkında bilgi veren babası, kocanın neden böyle yaptığı ile ilgili hiçbir bilgi vermemektedir. Burada sorgulanması gereken önemli sorulardan biri kocanın neden böyle yaptığıdır? Fatma'yı öldüresiye dövmesinin sebebi neydi? Neden bu kadar kendini tutamamıştı? Fatma ile ilgili duyduğu bir şey mi vardı? gibi pek çok soru akla gelmektedir. Bunlara verilen herhangi bir cevap belgede görülmemektedir. Bir diğer sorun ise olayın olduğu anda evde kimsenin olup olmadığı veya komşuların görüp görmediği, seslerin duyulup duyulmadığı gibi doğrudan şahitlik edebilecek kimselerin olmayışıdır.

Fatma'yı öldürecek kadar kendinden geçen eşi Abdurrahman'ın ifadesi ile ilgili de herhangi bir bilgi mevcut değildir. Yeniden kayda dönecek olursak babanın ifadesindeki önemli ayrıntılardan biri, babanın ispatlamaya yönelik olarak ifadesinin sonunda söylemiş olduğu incelemenin yapılmasını istemesidir. Burada baba olayın üzerinin kapatılmasından endişelenmekte ve bir an önce keşfin yapılmasını arzulamaktadır. Belki de kızının böyle vefat etmesinin vermiş olduğu acı ile cezasının bir an önce verilmesini istemektedir. Keşif ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.¹¹

Babanın ifadesinin bittiği yerde sözü kardeşi ve orada bulunan kadınlar almaktadır. Kadınların Fatma ile herhangi bir akrabalığının olup-olmadığı konusunda bir bilgi mevcut değildir. Kardeşi ve kadınlar Fatma'nın vücudunda vurmaktan dolayı yaralar ve morluklar gördüklerini

10 G.Ş.S., 250/15E.

11 Osmanlı'da keşif tutanağı ile ilgili bkz., Bayındır, Abdülaziz, "Örneklerle Osmanlı'da Ceza Yargılaması", Türkler Cilt 10, *Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara

söylemektedirler. Babayı destekleyen ifadeler vermekte ve olaya şahitlik etmekteydiler. Fatma'nın neden bu kadar şiddete maruz kaldığı ile ilgili olarak herhangi bir bilgi verilmemektedir.

Burada Fatma'nın eşi Abdurrahman'ın ifadesinin olmaması ve mahkemenin sonucu ile ilgili olarak hiçbir bilginin bulunmaması suçlamanın doğru olup olmadığı konusunda bir değerlendirme yapılmasını engellemektedir. Abdurrahman'a herhangi bir cezanın verilip verilmediği ile ilgili de bir bilgi mevcut değildir. Gerçek olan şudur ki; Fatma vefat etmiş ve bunun sebebinin şiddet olduğu, en büyük şüphelinin, suçlanan kişinin ise eşi Abdurrahman olduğudur.

Bir diğer şiddet olayı ise Galata haricinde Kalkancıbaşı Mahallesi'nde Süleyman b. Ali, Bakır bin Demir ile Aişe bt. Mehmed'in beline vurmuştur. Bundan dolayı Aişe, Süleyman'a dava açmıştır. Görülen davada Süleyman on iki kuruş bedel ödemeyi kabul etmiş ve dava kapanmıştır.¹² Dava incelendiğinde şiddetin sebebi yine belirtilmemiştir. Davada mağdur konumda olan kadın belli bir para miktarı karşılığında davadan vazgeçmiş veya vazgeçmek zorunda kalmış olabilir. (nereden biliyoruz? Para cezası diye bir şey var) Aralarında herhangi bir akrabalığın olup olmadığı ile ilgili de bilgi mevcut değildir. Kadının yine de hakkını savunmak için mahkemeye başvurması önemli bir cesarettir.

Başka bir dava ise gayrimüslimler arasında olmuştur. Galata haricinde Kamer Hatun Mahallesinde oturan Mariyya bt. Yezi v. Divi yine aynı mahalleden Zinton v. Ebseto tarafından darp edilmiştir. Bundan dolayı mahkemeye başvurmuş; ancak daha sonra 6 kuruş verilmesi üzerine davadan vazgeçmiş ve aralarında anlaşmaya varmışlardır. Bu davada da yine fiilin gerçekleşme sebebi belirtilmemiştir.¹³

Kadına şiddet olaylarından biri ise son yıllarda Türkiye kamuoyunun yakından ilgilendiği lise öğrencisi Münevver Karabulut'un 3 Mart 2009 tarihinde Cem Garipoğlu tarafından öldürülmesi ve cansız bedeninin çöp toplayıcısı tarafından çöp konteynerinde parçalanmış halde bulunması ile benzerdir. Cinayet duyulduktan sonra Türkiye kamuoyunda dikkat çekmiş ve büyük tepki oluşmuştur.¹⁴ Buna benzer bir olay, Balat'ta meydana gelmiştir. Balat'ta sokak ortasında öldürülmüş bir kadın vücudu torba içerisinde

12 G.Ş.S., 270/90B.

13 G.Ş.S., 245/13E.

¹⁴http://tr.wikipedia.org/wiki/M%C3%BCnevver_Karabulut_cinayeti(ErişimTarihi 09.02.2015).

bulunmuştur. Cinayetin zanlısı olarak Mehmed Reis ve eşi Fatma Hatun sorgulanmış ve bunlar cinayeti inkâr etmişlerdir. İnkârlarına rağmen, subaşı ve hâkim, onları Bursa'ya sürgün etmiştir. Öldürülen kadının Mehmed Reisin yanında hizmetçi veya onun kölesi olması muhtemeldir. Kadını döverek bu hale getirdikleri ve daha sonra parçalayıp torbaya koydukları düşünülmektedir.¹⁵

Kadına yapılan şiddet olaylarından biri de muhâla'a¹⁶ boşanma'ya zorlanan Hadice bt. Ahmed'in başına gelmiştir. Kocasını es-Seyyid Mehmed b. Halil "*Muhâla'a-i sahîh ile muhâla'a eylemezsen seni darb-ı şedîd ile darb iderim deyü.*" diye eşi Hadice bt. Ahmed'i tehdit etmiştir. Burada belki fiziki bir şiddet yoktur; ancak bir zorlama ve psikolojik bir baskı söz konusu olmuştur.¹⁷

Galata'da bazı şiddet olaylarının olduğunu ve kadınların da bunlara karşı koymaya çalıştıkları tespit edilmiştir. Kadınlar bazı durumlarda başarılı olmuş ve suçluların cezalandırılmasını sağlamışlardır. Bazı durumlarda ise bunu ispatlamada güçlük çekmiş veya daha kötüsü olan ölüm ile sonuçlandığı için bunu yapacak durumları da olmamıştır. Ancak her ne olursa olsun kadın haklarını arama yollarından vazgeçmemiş ve bunu gidebileceği noktaya kadar zorlamaya çalışmıştır.

Galata'da görülen davalardan bazıları doğrudan fiziki olarak kadına olmuş olmasa bile kadını etkilemiştir. Bunlar kadınların eşlerinin şiddet sonucunda öldürülmüş olmasıdır. Bunlardan ilki Bedreddin Bey Mahallesi'nde oturan Hüseyin b. Süleyman'ın eşi ve vekili olan Fatma bt. Ali kocasının yaralanması ile ilgili şunları söylemektedir:

"Dergâh-ı âli yeniçerilerinden Laz Mehmed b. Mustafa'nın bir gün önce, oturdukları mahallenin dışında kalafat yerinde beyaz kabzalı bir bıçak ile zevcinin sağ omzunun başından ve sağ küreği üzerinden bıçakladığını söylemektedir."

15 Zarinebaf, *Crime and Punishment*....s. 115-116; Kadına şiddet ile ilgili olarak Balıkesir'de de bazı örnekler görülmüştür bkz., Mutaf, Abdülmecit, *XVII. Yüzyılda Balıkesir'de Kadınlar*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir 2002, s. 94.

¹⁶ Karı-kocanın anlaşmasıyla evliliğe son vermesi anlamına gelmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Fahrettin Atar, "Muhâla'a", *DİA*, Cilt 30, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, İstanbul 2005, s. 399-402.

17 G.Ş.S., 244/5E. Boşanmaya zorlanan kadınlara yönelik şiddet ile ilgili bkz., Havva Selçuk, "Kadına Uygulanan Şiddetin Osmanlı Mahkeme Tutanaklarına Yansımaları", *Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi (KAREFAD)*, S.1, Çankırı 2013, s.109-126

Bunun araştırılmasını istemektedir. Olay Laz Mehmed'e sorulduğunda bunu inkâr etmiştir. Fatma bunun üzerine ispatlamak için şahitlere sorulmasını istemiştir. Olaya şahit olan İbrahim b. Hüseyin ve Süleyman b. Ali, ifadelerinde adeta Fatma'yı tekrarlamışlardır. İfadelerinde, beyaz kabızalı bıçak ile Hüseyini, Laz Mehmed'in yaraladığına şahitlik etmişlerdir. Bunun sonucunda da Laz Mehmed tutuklanmıştır. Laz Mehmed'e ne tür ceza verildiği ile ilgili bilgi bulunmamaktadır.¹⁸ Davaya bakıldığında tam bir hukuk mücadelesi görülmektedir. Kadın kocasını yaralayan Laz Mehmed'i tutuklanması için elinden geleni yapmaktadır. Kadın kocasının avukatı rolünde ve yapmış olduğu ispat ile Laz Mehmed'in tutuklanmasını sağlamıştır.

Bir başka davada ise kocasını öldüren kişinin peşini bırakmayan ve avukat tutun bir kadının mücadelesi bulunmaktadır. Galata Sarı Lütfi Mahallesi'nde Emine bt. Abdullah, kocası Ali beşe b. Abdullah'ın ölümü ile ilgili olarak şunları söylemektedir.

“Kayıkçı taifesinden Ahmed Odabaşı'nu 1135 yılında ramazanın 25'nci gününde, Zevci olan Ali Beşe'yi Camii Cedid kapısı dışında berber dükkânın orada Bardak ile darp etmiştir. Ahmed'in darp etmesinden dört gün sonra, Emine'nin eşi vefat etmiştir. Emine eşinin darptan dolayı vefat ettiğini söylemektedir.”

Bundan dolayı Ahmed Odabaşına dava açmıştır. Davayı ispatlamakta zorlanması ve davayı kazanacağından şüphe duyan Emine davadan vazgeçmiştir. Bundan sonra aralarında sulh olmuş ve 7 kuruş almıştır.¹⁹ Emine'nin herhangi bir tehdit aldığı ile ilgili olarak bilgi mevcut değildir. Osmanlı hukukunun taraflara tanımış olduğu kendi aralarında barışma yolunu tercih etmiştir. Kadınlar şahit oldukları olaylardan dolayı olarak eşi veya akrabaları olması nedeniyle etkilenmişlerdir. Bundan dolayı da onların haklarını savunmayı ve ifade vermeyi tercih etmişlerdir.

Galata mahkemesine yansımış şiddet olaylarından bazıları verilmiştir. Burada toplumun önemli bir parçasını oluşturan kadına yapılmış olan şiddet söz konusudur. Bu şiddet kadını bazen yaralamış ve kimi durumlarda ise daha kötü bir sonuç olan “ölüm” ile son bulmuştur. Şiddete bazı durumlarda kadınlar da aracılık etmişlerdir. Davaların genelinde dikkati çeken durumlardan biri şiddetin sebebinin verilmemesidir. Burada olayların hepsinin bilinmediği gibi bir durumun söz konusu olması oldukça zor görünmektedir.

18 G.Ş.S., 259/24H

19 G.Ş.S., 253/73A.

Aile içi meselelerde kadıların tutucu bir rol aldıklarını söylemek belki bu kadar davadan çıkarılacak abartılı bir yorum olacaktır; ancak Leslie Peirce, “*Ahlak Oyunları 1540-1541 Osmanlı'da Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet*” isimli eserinde sık sık bu konunun üzerinde durmakta ve kadıların tutucu bir tutum izlediklerini belirtmektedir. Bu üslubun takınılmasında özellikle aile şerefının korunmasının önemsendiğini belirtmektedir. Galata'da mahkeme kayıtlarına her ne kadar çok yansımamış ise de aynı dönemde özellikle Osmanlı kırsalında şiddet türü davalara daha çok rastlanmıştır.²⁰

Mahkeme kayıtlarında kadına yönelik yansımış olan davaların dışında arşiv belgeleri içerisinde yine aynı dönemde Galata'ya bağlı Beşiktaş 'da bir cariyenin Padişaha yazmış olduğu bir belgede olayın hem sebebi ve hem de sonucu belirtilmiştir. Bu belge fena işler yapan ve eşini öldürmeye yeltenen Halepli Ömer ile ilgili bir belgedir. Belgenin çevirisinin tamamını vermeyi uygun bulduk.

“Kaffe-i enâma merhametlü efendim hazretleri sağ olsun

Bu cariyeleri merhûm defterdâr-ı sâbık Ahmed paşa'nın oğlu Mehmed kulunuzun kerîmesi cariyelerinden olub mehâbetlü azametlü padişah-ı âlempenâh hazretlerinin Beşiktaş saray-ı hümâyûnların Taşlıyan ve Kuruçeşmeli Mehmed Haseki hânesinde münecimlik ile tutulup kâline sebep olub hafî olunmuş iken bir tarik ile halâs olan halebli Ömer Efendi dimekle ma'rûf nâm-ı yaramaza bilmezlik ile kendümü tezvic idüp. Mezbûrun hilâf-ı şer-i şerîf işleri olup erile avdet mâbeyninde isbâtı mümkün olmayan işlerinden başka kimyâ-gerlik sehârelik ve gayba hükm ederim diyunce ümmet-i Muhammedi izlâl ve gece sabahdan haneme dürlü dürlü yaramaz adamlar getirüp itme didüğüm için bu câriyenizi öldürmek murâd eylediğini duyup validem câriyeniz ile odamız kapusunu yasdıklar vesair alât-ı muhâss basturub Allahu azîmü'ş-şân bu cariyenizi âzad itmiştir Bundan sonra ziyâde cevri eziyet itmekle takatim kalmayup kendüsünü şer'i şerîfe da'vet eylediğimde kendüsi bu şehirde ihfâ idüp sekiz aydır ki bu cariyenizi bilâ-nafaka bıragub gıybet etmiştir. Şimdi bir tarik ile bulub inayetlü merhametlü efendim efendim hazretlerinin hâk-i pâ-yı devletine yüzümü sürerek geldim kusur yaramaz ahvallerini divân-ı mehâbet-i âlinizde lisânen takrîre kâdir-i hâlim olmayup

²⁰ Suraiya Faroqhi, 18. Yüzyıl Anadolu Kırsalında Suç, Kadınlar ve Servet, Ed. Madeline C. Zilfi, Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadını, Çev. Necmiye Alpay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2010, s.7-27.

*kendüsüyle başka bir hanede varup dahi bir vecihle oturmağa canımdan ve malımdan emniyetim yoktur. Pâdişâh-ı âlem-penâh başı için câriyenizi mezkûr yaramazdan halâs buyurmanız bâbında indallah me'cûr olursuz.*²¹

Belge incelendiğinde Osmanlı'da hukukun işleyişi hakkında bazı bilgiler vermektedir. Bu belge doğrudan doğruya devletin başında bulunan en yüksek hâkim olan padişaha yazılmıştır. Belgeyi yazan ise Ahmed Paşa'nın oğlu Mehmed'in kızının câriyesidir. Osmanlı kadının sınırlarını verirken hukuki alanda kendini savunmasında değinilen bu belgede kadına yönelik olarak yapılan şiddet ve tehdit durumu ele alınmıştır.

Cariye, Beşiktaş sarayının Taşhyan ve Kuruçeşmeli Mehmed haseki hanesinde müneccimlik yaparken yakalanan ve bunu gizleyen Halepli Ömer ile bilmeden evlenmiştir. (evlendiğine göre azat edilmiş olmalı) Evlendikten sonra Halepli Ömer'in dine uygun olmayan işler ile uğraştığı hemcinsine karşı ilgisi (homoseksüellik) gibi ispatı mümkün olmayan işlerden başka kimyagerlik, büyücülük ve geleceği bildiğini söyleyip halkı kandırdığını söylemiştir. Bunun dışında farklı ne olduğu bilinmeyen kişileri gece ve gündüz eve aldığı belirtmiştir. Bu hallerini anlattığı Ömer'in kendisini öldürmek istediğini duymuştur. Bundan dolayı annesi ile odalarının kapısının arkasına yastık ve odada olan ne varsa koymuş kaçmışlardır. Bundan sonrada Halepli Ömer peşlerini bırakmamış çeşitli eziyetler etmiştir. Bu kişiden Padişahın kendisini kurtarması için yalvarmaktadır.

Belgeyi değerlendirildiğinde bir cariyenin serzenişini ve girmiş olduğu bu kötü hayattan kurtulmak için elinden gelen her şeyi yaptığını ve bundan kurtulmaya çalıştığı söylenebilir. Sesini devletin başında bulunan en yüksek mercideki Padişaha kadar iletmeye çalışmıştır.

Halepli Ömer'in yapmış olduğu bu davranışlar Osmanlı'nın görünmeyen öteki yüzü hakkında da bize bilgi vermektedir. Her türlü gayrimeşru işe karışmış Ömer'in bir de cariyeyi öldürmek için de elinden geleni yapmıştır. Cariye ise kendisini korumak için padişaha mektup yazmıştır. Bu da cariyenin padişaha ulaşabilecek bağlantılarının olduğunu göstermektedir. Cariyenin önemli biri olduğu ve bağlantılarının kuvvetli olduğu ortadadır. Davanın devamı Osmanlı mahkemesinin örneklerden biridir. Belgenin devamında:

21 Ali Emîrî Tasnifi III. Ahmed , A.E..III. Ahmed, Gömlek No:2963.

Hafize Cariyeniz

Ma'rûz dâi-i devlet

Sâhibe-i arz-ı hâl Hafîzenin derûn-ı arz-ı hâlinde mezkûr teşekkîsine binâen zevci Halebli Ömer Efendi'nin ahvalini tefahhus için vârid olan fermân-ı âlîlerine imtisâlen meclis-i şer hazirûn Molla Hüsrev Mahallesi İmamı Hâfız Mehmed Efendi ve Mü'ezzin İbrahim Efendi ve kurbünde şeyh-i Ebûlvafâ imamı Mustafa Efendi ve ahalilerden Mustafa Efendi ibn Ömer ve Hasan Ağa ibn Hüseyin ve İbrahim Efendi ibn Ahmed ve el-hâc İbrahim Efendi ibn Ali, ve Ahmed Bey ibn Mehmed ve el-hâc İbrahim b. El-Hâc Mahmud ve Mehmed Bey ibn Hüseyin ve Ahmed bey ibn Ömer ve Ebubekir b. Mahmud ve Yusuf Efendi ibn Abdurahman nam kimesneler tefahhus olundukda fil-hakika mezbur Ömer Efendi kendi halinde olmayub müneccim ve rimmet ve hevâsına tâbi nice ehl-i fesad kimesneleri menziline davet ider emin kimesne değildir deyu her biri de terikü's-şehade su-i haline ihbâ ittiklerinden maada zikr olunan Molla Hüsrev Mahallesine kibet-i şer'den irsal olunan Mevlana Mustafa Efendi dâileri mahalle-i mezbûreye varup ahâlisinden fahrû'l kudât Ali Efendi ve El-Hâc Salih ve Mustafa Efendi ve Mehmed Ağa ve es-Seyyid Ahmed Çelebi vesair ma'lumül esâmi on beş nefer kimesnelerden tefahhus eylediğinde fil-vâki mezbur Halebli Ömer Efendi vâsi'ül Mezheb ve bir şeyden tehâsîsi olmayup müneccim ve remmâl ve nice kendü misillü ehl-i fesad kimesneleri menziline getirüp şerrün nasdır deyü sû-i hâline ihbâr ittiklerini mahallinde ketb ve tahrîr ve ma'an irsâl olunan ümenâ-i şer'le meclis-i şer-e gelûp bede'l in-hâ Halebli Ömer Efendi islâh-ı nefis için te'dîb ve habs olunmak üzere bi'l iltimas huzûr-ı alîlerine i'lâm olundi. Fermân hazret-i veliyyü'l emrindir. Fi Cemaziye'l âhir sene 1143(1730/1731).²²

Mahkeme başta Molla Hüsrev Mahallesi'nin imamı ve müezzini olmak üzere mahallede bulunan on beş kişinin şahitliği ile cariyeyi destekler şekilde Halepli Ömer'in iyi bir insan olmadığı ve cariyenin anlatmış olduğu kötü şeyler üzerine hareket ettiklerini bildirmişlerdir. Bundan dolayı da Halepli Ömer hapse atılmıştır.

Cariye Hafize Halepli Ömer'e karşı yapmış olduğu mücadelesini kazanmış ve onu hapse attırmıştır. Osmanlı'da bir cariyenin hakkını nasıl savunabildiği ve padişaha kadar ulaşması önemli bir olaydır. Osmanlı kadar geniş bir coğrafyada bir cariyenin bile hakkının nasıl korunduğunu

22 Ali Emîrî Tasnifi III. Ahmed , A.E..III. Ahmed, Gömlek No:2963.

göstermektedir. Mahalleli olayın en önemli aktörüdür. Çünkü karar mahallelinin ifadesine göre verilmiştir. Kadınlara yönelik şiddet olaylarından önemli bir örnek oluşturmaktadır.

SONUÇ

Osmanlı millet sisteminin önemli örneklerinden birini sergileyen Galata kazasında sakin olanların mahkemeye müracaatlarında yer alan kadına şiddet konusu çalışmada ele alınmıştır. Kadına şiddet tarihten beri olmuş ve günümüz dünyasında önemli sorunlarından biri olmuştur. Bu şiddet Osmanlı döneminde de olmuş ve bu çalışmada da bazı örnekleri verilmeye çalışılmıştır. Kadın toplumun önemli bir parçası olmuş ve onlara karşı olan şiddet olayları mahkemeye taşınmış, kadınlar haklarını savunmaya çalışmışlardır. Kadınlar kendilerine karşı işlenen bir suçta haklarını arama konusunda geri durmamışlardır. Yönetimin kendisine verdiği hakları sonuna kadar kullanmış ve kendilerine yapılan bir şiddet veya kötü muamelenin suçlusunun cezalandırılmasını istemişlerdir. Bunu bütün kadınların yapmış olduğunu söylemek mümkün değil; ancak bir kısmının mahkemeye gitme cesaretini gösterdikleri görülmektedir.

Kadına karşı uygulanan şiddet her dönemde karşılaşılan ve ne insanların ne de idarenin tasvip etmediği bir gerçektir. Bu şiddet olayları kimi zaman basit yaralamalar ile atlatılsa da, bazen kadınların hayatlarını kaybetmesiyle neticelenebilmekteydi. Şiddet uygulayanlar devrin kanunların göre cezalandırılmakta ve bundan caydırılmaktaydı. Ancak yaptığımız incelemede ne gibi cezalar aldıkları ile ilgili net bilgiler bulunmamaktadır. Genel olarak şiddet olayları her ne kadar çiftler arasında yaşansa da, bazen tanıdık veya yabancı biri tarafından da uygulanabilmekteydi. Kadınların bu konudaki feryatları Divan-ı hümayuna kadar ulaşmıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Galata Şer'iyye Sicilleri

244 Numaralı defter

245 Numaralı defter

250 Numaralı defter

253 Numaralı defter

256 Numaralı defter

Osmanlı'da Kadına Şiddet- Galata Örneği

259 Numaralı defter

266 Numaralı defter

267 Numaralı defter

270 Numaralı defter

272 Numaralı defter

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Ali Emîrî Tasnifi III. Ahmed, No:2963.

Araştırma ve İncelemeler

- Akdağ, Mustafa, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası “Celali İsyanları”*, Cem Yayınevi, İstanbul 1995.

- Akgündüz, Ahmed, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 9 Cilt, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

- Aydın, M. Akif, *Osmanlı Devletinde Hukuk ve Adalet, Klasik Yayınları*, İstanbul 2014.

- Bayındır, Abdulaziz, “Örneklerle Osmanlı'da Ceza yargılaması”, *Türkler*, Cilt 10, *Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara 2002, s. 69-82.

-Faroqhi, Suraiya, 18. Yüzyıl Anadolu Kırsalında Suç, Kadınlar ve Servet, *Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadını*, Ed. Madeline C. Zilfi, Çev. Necmiye Alpay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2010.

- Heyd, Uriel, *Studies in Oil Ottoman Original Law*, Ed. V.L. Menage, Qxford University Press, 1973.

- Heyd, Uriel, *Türk Hukuk ve Kültür Tarihi Üzerine Makaleler*, Çev: Ferhat Koca, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2002.

- İnalçık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ*, Çev: Ruşen Sezer, YKY, 10. Baskı, İstanbul 2008.

- İpşirli, Mehmet “Ehl-i Örf”, DİA, Cilt 10, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, İstanbul 1994, s.519-520,

- Köprülü, Orhan F.,“Bey”, DİA, Cilt 6, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, İstanbul 1992, s.11-12.

- Mutaf, Abdülmecit, *XVII. Yüzyılda Balıkesir'de Kadınlar*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir 2002.

-Selçuk, Havva, “Kadına Uygulanan Şiddetin Osmanlı Mahkeme Tutanaklarına Yansımaları”,*Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi (KAREFAD)*, S.1, Çankırı 2013, s.109-126.

Mustafa Akbel

-Zarinebaf, Fariba, *Crime and Punishment in Istanbul 1700–1800*, University Of California Press, California 2010.

-Zarinebaf “Ottoman Women and Tradition of Seeking Justice in the Eighteenth Century”, *Women in the Ottoman Empire: Middle Eastern Women in the Early Modern Era*, Ed. Madeline C. Zilfi, New York 1997, s. 253-264.

Osmanlı'da Kadına Şiddet- Galata Örneği

Ek1: Hafize Cariyenin Padişaha Yazdığı Mektup.

